

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Н.І. Богданець-Білоskalенко про дисертацію **Кушової Тетяни
Олександрівни** «Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність
Адріана Митрофановича Топорова (1915–1984 рр.)», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Переосмислення й об'єктивне висвітлення українського історико-педагогічного процесу, усвідомлення сутності внеску в його розвиток освітніх діячів минулого – один зі шляхів реформування та забезпечення життєдіяльності національної системи освіти в Україні.

Концептуальною засадою розвитку сучасної історико-педагогічної науки є її персоніфікаційна домінанта, адже, за словами О. Сухомлинської, історія української освіти і педагогічної думки «завжди персоніфікована – у ній віддзеркалюється особистість її носія, з його смаками, поглядами, віруваннями та вподобаннями». У зв'язку з цим актуальним є дослідження та поглиблений науковий аналіз, систематизація спадщини педагога і громадського діяча Адріана Топорова, ім'я якого починає згадуватися в контексті розбудови сучасної української освіти. Упродовж останніх років в Україні педагогічна біографія стає майже провідним напрямом досліджень вітчизняних вчених, які обирають предметом свого дослідження різні персоналії.

Відтак, актуальність і незаперечна значущість для історії і теорії освіти запропонованого дослідження «Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність Адріана Митрофановича Топорова (1915–1984 рр.)» не викликає сумніву. Дослідження є на часі і має беззаперечне як теоретичне, так і практичне значення, оскільки педагогічна думка здатна відроджуватися у кожному нову історичну епоху. Дослідниця переконливо доводить, що суспільно-політичні аспекти сьогодення створюють сприятливі можливості для дослідження, вивчення і впровадження спадщини науковців і педагогів, діяльність яких залишалася невідомою чи призабутою.

Аналіз дисертації Т.О.Кущової дає підстави стверджувати, що дослідницький апарат визначено коректно. Усі наукознавчі складники (об'єкт, предмет, мета, завдання) сформульовано грамотно та узгоджено.

Композиційно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел до кожного розділу, додатків, що відображають процес та результати дослідження.

Можна погодитися з науковою новизною і практичною значущістю пропонованого дослідження. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, відзначаємо її незаперечність, бо полягає вона в тому, що вперше у вітчизняній історико-педагогічній науці системно досліджено й цілісно проаналізовано зміст основних педагогічних ідей та напрями громадсько-просвітницької діяльності А. М. Топорова у 1915–1984 рр.; з'ясовано суспільно-політичні та соціально-культурні передумови й чинники становлення А. М. Топорова як педагога, просвітителя і громадського діяча; розроблено й науково обґрунтовано авторську періодизацію життєвого шляху та основні етапи формування педагогічної спадщини та громадсько-просвітницької діяльності А. Топорова у 1915–1984 рр.; виявлено і схарактеризовано зміст педагогічних ідей і напрями громадсько-просвітницької діяльності А. Топорова в сучасній педагогічній науці та практиці крізь призму виховання національної гідності, патріотизму й активної громадянської позиції молодого покоління; розкрито стан упровадження педагогічних ідей А. Топорова в умовах сьогодення та актуалізовано значення його педагогічної спадщини як вагомого чинника виховання національної гідності, патріотизму, активної громадянської позиції молодого покоління.

Аналіз змісту дослідження дозволяє стверджувати, що Тетяна Олександрівна опрацювала значний обсяг наукової літератури з філософії, психології, педагогіки (711 позицій), однак основою дослідження, і це, безперечно, є цінним, стали діяльність, статті, листи та напрацювання А.Топорова. На позитивну оцінку заслуговує й факт опрацювання

дисертанткою та введення в науковий обіг нових архівних документів Миколаєва, матеріалів із сімейного архіву А.Топорова та ін.

Дисертантка, використовуючи історико-генетичний метод, здійснює ґрунтовний аналіз історіографії проблеми дослідження (п.1.2.), пропонує власну оцінку наявних досліджень з проблеми, які було унаочнено і покласифіковано за групами джерел в таблиці 1.3. Наукова інтерпретація наявних праць є достатньо виваженою і переконливою, а залучення їх до дослідження надало одержаній науковій картині аргументованості й достовірності.

Особливий інтерес становить запропонована і науково аргументована Тетяною Олександрівною періодизація педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності вченого (п. 1.1.), а також представлені, логічно-умотивовані (п. 1.3.) передумови і чинники становлення А.Топорова як особистості, педагога, просвітителя і громадського діяча (унаочнюють логіку періодизації запропоновані здобувачкою таблиці 1.1., 1.2. та 1.4). Висвітлення конкретного впливу окремих людей та історичних подій було доречним для більш глибокого осмислення просвітницько-культурного впливу на формування особистості самого А.Топорова та дало змогу простежити вплив історичних трансформацій суспільства на становлення педагога, формування його життєвої та громадянської позиції, філософії, світогляду, педагогічної і публіцистичної майстерності.

Крім ґрунтового аналізу джерел, положення цього розділу висвітлено у чотирьох наукових публікаціях дисертантки.

Так, виявляючи належну наукову ерудицію, Т.О.Кушова у другому розділі, на основі аналізу фактів про діяльність А.Топорова в комуні «Майское утро», учительського досвіду і відповідних публікацій виокремила принципи діяльності педагога, схарактеризувала авторську методику навчання дітей читання, розвитку мовлення і мислення, використання у навчально-виховному процесі інтегрованого підходу. Цікавими для сучасної педагогічної науки стануть методичні знахідки, зокрема у навчанні читання (с. 142). Дисертантка узагальнила і систематизувала авторські методи позакласної роботи педагога й

художньо-естетичного виховання молоді, узагальнила умови і методи ефективної самоосвіти, обґрунтувала андрагогічний підхід у діяльності А.Топорова. Основні положення другого розділу відображено в шести публікаціях здобувачки.

Заслуговує на увагу третій розділ дисертації, присвячений громадсько-просвітницькій діяльності педагога в означені періоди діяльності та актуалізації педагогічних ідей А.Топорова в контексті сучасного освітнього простору. В третьому розділі основну увагу дисертантки зосереджено на змісті просвітницької та громадської діяльності педагога в Росії та Україні. Проаналізувавши життя і діяльність А.Топорова, дослідниця виокремлює ключові аспекти. Варто наголосити, що дисертантка виокремила та проаналізувала ідеї педагога та їх упровадження в сучасну освіту.

Наголосимо, що матеріал третього розділу відбито у восьми публікаціях авторки.

Схвалення потребують представлені дисертанткою 11 таблиць, які свідчать про її здатність до узагальнень і систематизації опрацьованого матеріалу.

Заслуговує схвалення й окреслена здобувачкою можливість екстраполяції основних ідей А.Топорова у теорію і практику сучасної української педагогіки, що, на нашу думку, значно підсилює практичне значення роботи.

Висновки з дослідження (як до розділів, так і загальні) виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію й належний рівень узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу, в них чітко простежується взаємообумовленість між метою, завданнями дослідження та усім змістом дисертації.

Робота відзначається творчим пошуком, аргументованістю положень, доказовістю, новими підходами в оцінюванні подій і феноменів.

Автореферат опонованої дисертації адекватно відповідає її змістові, відображає структуру, основні положення, результати та висновки і загалом дає цілісне уявлення про виконане дослідження.

Загалом дисертація Т.О.Кушової заслуговує на позитивну оцінку, проте вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження і побажання дискусійного характеру:

1. У параграфі 1.1 дисертантка розкриває методологічні засади дослідження спадщини та громадсько-просвітницької діяльності педагога, окреслює періодизацію життєвого шляху. На нашу думку, доцільно потлумачити і обґрунтувати базові поняття дослідження: «педагогічна спадщина», «просвітницька» і «громадська» діяльність А.Топорова, що є утрадиційним у практиці написання робіт зі спеціальності 13.00.01.

2. Оскільки дисертантка у параграфі 3.1. розглядає громадсько-просвітницьку діяльність А.Топорова не тільки в комуні «Майское утро» (1920-1932 рр.), а й під час проживання педагога в м. Очер Пермського краю та в Московській області (1932-1936 рр.), то доцільно було б назвати параграф «Громадсько-просвітницька діяльність А.Топорова в Росії (1920-1936 рр.)».

3. Заслуговують на увагу і запропоновані авторкою рекомендації щодо використання й актуалізації науково-методичного спадку А. Топорова в сучасному освітньому просторі. Натомість авторка захопилася (стор. 240-266) описом переважно заходів з ушанування постаті А.Топорова (перевидання книг, проведених читань імені А.Топорова, тематичних вечорів, установлення пам'ятних дошок тощо). Варто було більше зосередитися на уточненні названих тезово у параграфі 3.3. педагогічних ідей (стор. 268) та їх екстраполюванні в сучасний освітній простір.

4. У роботі трапляються повтори текстових фрагментів (с. 269 та с.303), (с. 28 і с. 30) і фактів (с. 53 і с.130).

5. З огляду на теоретичну і практичну цінність роботи вважаємо за доцільне задля популяризації та використання в освітньому процесі методичних здобутків педагога побажати авторці підготувати та видати посібник, у якому узагальнено представити основні результати дослідження.

6. У роботі подекуди трапляються мовні огріхи, хоча це не впливає на загалом позитивне враження від роботи.

Висловлені зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки опонованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Кущової Тетяни Олександрівни *«Педагогічна спадщина та громадсько-просвітницька діяльність Адріана Митрофановича Топорова (1915–1984 рр.)»* є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням. Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, теоретичне, методологічне і практичне значення її, відповідність «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 10, 12, 13, 14), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. №567 (зі змінами, унесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19 серпня 2015р., №1159 від 30 грудня 2015р. та за № 567 від 27.07.2016), що є підставою для присудження Кущовій Тетяні Олександрівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу навчання мов

національних меншин та зарубіжної літератури

Інституту педагогіки НАПН України

Н. І. Богданець-Білоskalенко

Богданець-Білоskalенко Н. І.

Н. І. Богданець-Білоskalенко